

ДРАГОЉУБ Д. ЈОВАШЕВИЋ

МОРАВКЕ

НАРОДНЕ ПЕСМЕ ЧАЧАНСКОГ КРАЈА

Још као ученик основне школе, у мом родном Чачку, слушао сам деду (по мајци), Арсенија Милосављевића, кад је нама, унучићима, говорио о лепоти српских народних песама и о певаштву као највећем дару природе. Његова супруга Јованка, рођена Симеуновић (из Негришора, засока Раздоље), врло лепо певала је народне песме. У ову збирку унео сам и неке од тих песама из нашег породичног фонда. У нашој породици се увек, и упркос свему, певало. Певала је моја мајка Перка, а и ми, деца, уз њу. Ето, још тада, пре четрдесет (и више) година, одвајао сам време од игре да бих записао неке народне песме. Тек касније, кад сам учио гимназију, почињао сам да схватам праву лепоту наших народних песама. На њих нам је указивао професор Миленко Јов. Стевовић. Нешто доцније, као ученик учитељске школе, чак сам осећао потребу да у своју бележницу уносим изузетно лепе песме нашег народа. Тако су у ову збирку ушле старе, драге ми, народне песме западног Поморавља, моји знанци из давне и скорије прошлости.

1941. године ступио сам на прву учитељску дужност у село

Градац, Средња Река на Голији. То је онда био Срез моравички. У том забаченом, али веома пријатном селу моравичког краја, испод највишег Голијиног врха, Јапковог камена, горштаци су певали тако складно да сам их са уживањем слушао. На слави код домаћина Љуба Пантовића (Лазарева субота) прибележио сам неколико интересантних здравица (од старијих сељака) и неколико народних песама (од сроске омладине). И те сам песме унео у ову збирку.

Међутим, највећи број песама за ову збирку сакупио сам у селима: Лозници, Јездини, Придворици, Бљани, Парменцу, Рибагама и Паковраћу. То су села на јужној и југозападној страни Чачка, расута по подножним падинама планина Јелице и Овчара. Ова села нагло су насељавана после другог светског рата породицама са планина Голије, Јавора и Златибора, затим из Драгачева и неких санџачких села. То насељавање било је у време масовног напуштања пасивних крајева и укључивања сељака из тих региона у привреду Чачка и околине.

Одзив мојих казивача био је искрен. Добио сам приличан број народних песама. Међу њима доста је и оних добро познатих: „Осу се небо звездама“, „Ој Мораво, моје село равно“, „Три ливаде, нигде хлада нема“, „У ливади, под јасеном“, итд. Обрадовао сам се драгоценом податку да се ове лепе народне песме чувају и пећују. Међутим, те познате песме нисам унео у ову збирку. Овде су, углавном, непознатије песме. Пошто сам се одлучио за њих, после теренског рада и проверавања, обавио сам позамазан посао коректора и уређивача.

Наилазио сам на исте песме на великој просторној удаљености. Биле су то варијанте једне те исте песме. При избору, одлучивао сам се за најлепшу. Ипак, песме „Јованка чобанка“ и „Јован и Јованка“ унео сам једну поред друге, иако се ради само о теми с варијацијама. У ову збирку унео сам и песме „Замути се Сава и Морава“ и „Свађале се Сава и Морава“. Убеђен сам да је тај поступак исправан. Свака од ових песама има своје поднебље, мирис свог тла и неодољиву самосвојност. Довољно, всрујем, оправдање да се нађу овде!

Иза ове збирке народних песама остале су године стрпљивог теренског и кабинетског рада. Читава галерија казивача налази се у њој. Неки су већ помрли. Била би непроцењива штета да су ове песме за навек отишле с њима. Мојим обдареним казивачима и овог пута — ХВАЛА!

Сматрам да ће ова збирка народних песама бити још један прилог нашој фолклористици и документ више о песничком и певачком таленту непознатог народног умотворца (појединачног и колективног) из чачанског краја.¹ Тај народни певач пева о животу, љубави, радости, раду, јунаштву, смрти. Шали се и наздравља. Управо, пева о свему ономе што се неумитно преплиће у краткотрајном луку од човековог рођења па до његове смрти.

Мелодије ових песама и начин њиховог певања су разнолики. Срећемо ту песме са лепим мелодијама (мелодичне), интересантне по својим особинама: ритму, мелодији, тонском обиму. Иако сада немам намеру да износим музичке записе тих песама већ само њихове текстове, ипак желим да укажем на неке музичке вредности, због којих се ове песме сматрају бисерима нашег народног мелоса. Такве би песме могле да уђу у антологије најстрожијих мерила.

Јану ми просе у Влаје

Лагано Записао
Д.Ј.

Ја-ну ми, Ја-ну ми просе у Вла-је;

Ја-ну ми, Ја-чу ми просе у Влаје.

(из Негришора)

Већина чобанских песама, особито оне са Голије, певају се истом мелодијом. Наш уважени земљак, књижевник Бранко В. Радичевић, нашао је прикладан израз за њих: „рам—песме“.² Код таквих песама се у рам-мелодију стављају нови и нови стихови.

УМЕРЕНО **ЧУВАМ ОВЦЕ** **записао**
Д. Ј.

ЧУ-ВАМ О-ВЦЕ, СЕ-ТУ-ЈЕ МЕ НА-НА,

ЧУ-ВАМ О-ВЦЕ, СЕ-ТУ-ЈЕ МЕ НА-НА.

(са Голије)

Добар део ових песама пева се „из вика“. То је горштачко певање горњег Драгачева, моравичког и ужичког краја, те Санцака, доброг дела Црне Горе, Босне и Херцеговине. У том певању карактеристична је дисонанца, паралелно звучање мале, велике и прекомерне секунде код двогласја (дијафонија):

Lento et rustico ДЕВОЈКО МОЈА

записао
Јосиф НИКОЛИЋ, проф.

The first system of musical notation consists of two staves. The upper staff is in treble clef with a key signature of two sharps (F# and C#) and a 3/8 time signature. It begins with a melodic line of eighth notes, followed by a series of 'oj' vocalizations. The lower staff is in bass clef with the same key signature and time signature, providing a harmonic accompaniment. The system concludes with a fermata over the final notes.

The second system of musical notation consists of two staves. The upper staff continues the melodic line with a series of 'oj' vocalizations. The lower staff continues the harmonic accompaniment. Below the staves, the lyrics are written: "вој... ко мо-ја, на-пој ми ко-ња;"

The third system of musical notation consists of two staves. The upper staff continues the melodic line with a series of 'oj' vocalizations. The lower staff continues the harmonic accompaniment. Below the staves, the lyrics are written: "је-вој — — ко мо-ја, на-пој ми"

The fourth system of musical notation consists of two staves. The upper staff continues the melodic line with a series of 'oj' vocalizations. The lower staff continues the harmonic accompaniment. Below the staves, the lyrics are written: "ко-ња. ој... ој..."

У овом крају епске народне песме певају се уз гусле. То је старински начин српског певања са варијантама које су логичне: сваки гуслар има свој стил певања (иако су, уствари, сви толико слични). Овакав начин певања епских песама преноси се с колена на колена (са свим врлинама и манама).

Ова збирка настала је, како рекох, као резултат мог дугогодишњег сакупљачког рада. Хтес бих да истакнем, при томе, драгоцену сарадњу мојих ученика у Основној школи „Ратко Митровић“ у Чачку. Врсни сакупљач народних умотворина Радивоје Бојовић, доставио ми је, такође, три лепе песме: „Ој, Мораво“, „Смиље Смиља крај Мораве брала“ и „Заблејало мало јапље“. Посебно истичем допринос овој збирци писца, етнолога и фолклористе Љубише Р. Бенића из Чајетине, лауреата ВУКОВЕ НАГРАДЕ, који ми је за ову збирку, из својих записа, послао песме: „Горачићка буна“, „Свађале се Сава и Морава“ и „Моравка ћевојка“. Свима им искрено захваљујем.

ЛИРСКЕ ПЕСМЕ МОРАВКЕ

1. ОЈ МОРАВО

Бога моле Чачанке девојке,
ој Мораво!
Бога моле да Морава дође,
ој Мораво!
Да засеју цвеће свакојако,
ој Мораво!
Да заките чачанске јунаке,
ој Мораво!
Киша паде те Морава дође,
ој Мораво!
И преплави Јованове дворе,
ој Мораво!
Поаоми им смиље и босиље,
ој Мораво!
Заплакаше лепоте девојке,
ој Мораво!
Заплакаше, горко проклињаше,
ој Мораво!
Догад текла, сама себе секла,
ој Мораво, ој!

Полексија РАДОЈКОВИЋ,
Јездина

2. СМИЉЕ СМИЉА КРАЈ
МОРАВЕ БРАЛА

Смиље Смиља крај Мораве брала.
Набрала је скуте и рукаве,
направила три венца зелена.
Први венац себи оставила,
други венац сеји поклонила,
трећи венац у Мораву баца,
на је њему млада говорила:
„Броди, броди, те Јову доходи!
Иа' ме хоће младу запросити,
или ће ме младу уморити“.

Полексија РАДОЈКОВИЋ, Јездина

3. ИГРАЛИ СЕ ВРАНИ КОЊИ

Играли се врани коњи
крај Мораве на обаи.
Међу собом говорили:
„Дај нам, боже, путовати,

аа' Мораву не бродити!
Морава је плаховита:
синоћ момка занијела
а јутрос га на брег баца.“

Арсеније А. МИЛОСАВЉЕВИЋ
(1862—1930), Чачак

4. ОЈ МОРАВО, ХЛАДНА ВОДО

Ој Мораво, хладна водо,
ти остајеш, а ја одо'.
Прегацићу твоју воду
борехи се за слободу.
Ој Мораво, воду смањи
док те пређу партизани.
Ви врбаци, набујајте,
партизани сачувајте!
Воденице, мељ'те жито,
партизани води Тито!

Милева МАЊДИЋ, Чачак

5. ОМЛАДИНСКА

Кад идемо, калдрма се тресе
од корака све младих момака.
Ој Мораво, ти нам тихо тсци,
на свом путу Чачанима рсци:
да је овде омладина била
и све шљиве мобом покупила.
Милаан СТАНКОВИЋ (1913), Бељина

6. ЈЕЧАМ ЖЊЕЛА, ЈАГОДО

Јечам жњела, јагодо,
јечам жњела, јагодице,
јечам жњела Моравка девојка,
ој!
Јечам жњела, јагодо,
јечам жњела, јагодице,
јечам жњела, јечму говорила,
ој!
„Ја те жњела, јагодо,
ја те жњела, јагодице,

ја те жњела, а ја те не јела,
ој!
Сватовски те, јагодо,
сватовски те, јагодице,
сватовски те коњи позобали,
ој!
Прије моји, јагодо,
прије моји, јагодице,
прије моји, него брата мога,
ој!“

Станка ИЛИЋ, Рибаре

7. ЗАМУТИ СЕ САВА И МОРАВА

Замути се Сава и Морава.
Чуј, Анка Србијанка,
Сава и Морава.
Сава ваља дрвље и камење.
Чуј, Анка Србијанка,
дрвље и камење.
А Морава лађу од мерџана.
Чуј, Анка Србијанка,
лађу од мерџана.
И на лађи три нова дућана.
Чуј, Анка Србијанка,
три нова дућана.
У једноме болан Јово лежи.
Чуј, Анка Србијанка,
болан Јово лежи.
Питала га остарела мајка.
Чуј, Анка Србијанка,
остарела мајка:
„Сине Јово, боли ли те глава?
Чуј, Анка Србијанка,
боли ли те глава?“
„Не боли ме, моја стара мајко!
Чуј, Анка Србијанка,
моја стара мајко.
Већ ме боли срце за девојком!
Чуј, Анка Србијанка,
срце за девојком.“

Бранислава ЛАПЧЕВИЋ
(1916), Чачак

8. СВАБАЛЕ СЕ САВА И МОРАВА

Свабале се Сава и Морава.
Сава вели: „Ја сам вода јака!“
А Морава: „Ја сам још појача!“
Сава ваља дрвље и камење,
а Морава два нова дућана,
и у њима никог не бијаше,
сем Милице девојке пребољне.
Њој долазе три девера млада
и доносе господске понуде:
сусе шљиве са сирове гране,
шесталије на роси обраће,
жуте дуње у меду куване.
Питају је три девера млада:
„Снахо наша, мо'ли ли преболети?“
Она њима бољна одговара:
„Јесам бољна, преболети нећу,
а и кад бих млада преболела,
ваша снаха никад бити нећу.
Ваша ме је напa потворила
да сам вашег брата опчинила.
Снега сам га једном и видеала
у дну баште, под жутим дућама.
Ја му баџих везена јаглука,
а враг даде — у руке му паде.
Он се на ме жугом дуњом баџи,
а враг даде — у њедра ми паде!“

Рако А. МИТРОВИЋ, Чајетина

ТУГОВАНКЕ

9. ОМЕРА ВОДА ЗАНЕЛА

Омера вода занела,
а он се често окреће,
не би а' ког свога спазио.
Спазио брата Алију.
„Алија, брате рођени,
кад твојој деци хлебца даш,
ти подај, брате, и мојој.
Ти твојој белој симита,
а мојој црног, зобаног;
иск' се зна да су сироте,
сироте, деца без оца.
Кад твојој љуби руно даш,
ти подај, брате, и мојој;

МОРАВКЕ

ти твојој бело, свилено,
а мојој црно и рупно.
Нек се зна да је удова,
удова, жена без мужа!“

Обрад ПУШКАРИЦА,
(1898), Парменац

10. ВЕТАР РУЖУ НИЗ ПОЉЕ НОСАШЕ

Встар ружу низ поље носаше,
на Јовине дворе наносаше.
У дворима никог не бијаше,
само Јово болес' боловаше.
Под главом му ситна тамбурица.
Јово јекни, тамбурица звекни.
„Тамбурице, моје жалоснице,
коме ћете пуге останути?
Брата немам, братучела немам
да би њима, пуге, остануле.“
Живка СЕКУЛИЋ (1931), Сјеница

11. СИРОЧИБИ

Доцкан синоћ поред гробља пробох.
Глас се чује девет сирочади.
Најстарије, од девет година,
пало на гроб на оца дозива:
„Устај, тата, из те раке хладне,
те нахрани сирочиће јадне!
Хлеба нема, кукурузи скупи,
сиротиња не може да купи!“
Радосија ГАЈОВИЋ, Дучаловићи

12. СИНОЋ, ОВО ДОБА

Синоћ, ово доба,
виле пролазише,
виле пролазише,
Марка проведоше.
Љуто пишти Марко:
„Откупи ме, мајко!“
Мајка проговара:
„Шта ти траже, сине?“
„Траже руке твоје.“

„Не могу ти дати,
сине, руке своје!“
Љуто пишти Марко:
„Откупи ме, сејо!“
Сеја проговара:
„Шта ти траже, брате?“
„Траже, очи твоје!“
Сеја очи вади
те брата избави.

Даринка ГРУЈОВИЋ, Рудоци

13. ОД УЖИЦА ДО ГОРЈАНА

Од Ужица до Горјана
свака цура уплакана.
Уплакане иду цадом
за Момиром и за Радом.
Кад је Рада била мала,
Момиру се обећала.
Дође јесен, свадби доба,
оде Рада за другога.
Пуче пушка близу града:
мртав Момир, мртва Рада.
Још помало Момир дише,
своме брату писмо пише:
„О мој брате Радивоје,
сахрани нас обадвоје.
Сахрани нас испод јеле,
моју Раду покрај мене.
Прекрсти нам беле руке
и у руке две јабуре.
Онда, брате, свима јави:
убисмо се због љубави!“
Гвозда Лапчевић (1889)

14. ТУЖБАЛИЦА

Стоји кућа покрај пута,
офарбана плаво-жуто,
а унутра болована.
Ту је Олга боловала.
Боловала јутро, вече.
Једно вече мајци рече:
„Устај, мајко, пади свећу,
ја ти више живет' нећу!“
Док је мајка поскочила,

млада Олга изда'нула.
 Кука мајка: „Јој, Олгице,
 пролазе ти јаранице;
 међу њима Олге нема,
 у црну се земљу спрема!“
 Божана ШУЉАГИЋ (1882)

15. НЕ ДАЈ МЕ, МАЈКО

Не дај ме, мајко, далеко,
 оста ми цвеће нејако.
 Често га, мајко, заливај.
 Изјутра: росом с прозора,
 у подне: водом с бунара,
 увече: грозним сузама.
 Нека ми цвеће мирише,
 нека мој драги уздише!
 Босиљка ЈОВАШЕВИЋ, Бсљина

16. ЗМАЈ ПРОЛЕТЕ

Змај пролете с мора на Дунаво
 и пронесе под крилом девојку.
 Љуто лишти под крилом девојка:
 „Тешко мени, до бога милога,
 остаде ми јагљук недовезен.
 Немам сеје да ми га доведе;
 немам мајке да ми га пошаље;
 немам брата да ми га донесе;
 немам опа да му се пожалим!“
 Ната БАБИЋ, Чачак

17. ОЈ ГОЛИЈО

Ој, Голијо, ој висока,
 пронађи ми лепог момка:
 црпоока, повисока,
 племенита, наочита!
 Ој Голијо, ој голема,
 видиш да сам оболела.
 Ја не имах ког' волети,
 морадох се разболети!
 Радојас КАЛИЧАНИН, Чачак

18. ШИРОКО ЈЕ ЛИШЋЕ БОРОВО

Широко је лишће борово,
 а још шире лишће ор'ово.
 Под њим млади Јово болово.
 Често њему мајка долази,
 у марами грожђе доноси.
 „Можеш ли ми, сине, преболат?“
 „Не могу ти, мајко, преболат“.
 Удовичке клетве — икако,
 девојачке клетве — никако,
 па ти морам, мајко, умријет“.
 Момчило МАРКОВИЋ, Јездина

19. ТУГОВАНКА

Три прозора молована,
 млада Рада боловала.
 Боловала јутро, вече.
 Једно јутро мајци рече:
 „Устај, мајко, пали свећу,
 ја живети више нећу.“
 Док је мајка устанула,
 млада Рада издахнула.
 Кука мајка и јауче,
 спрема Раду у сандуче.
 Кука мајка: „Јој, Радице,
 пролазе ти другарице!
 Све пролазе, Раде нема,
 под црну се земљу спрема.“
 Киша пада, ситно роси,
 вереник јој сандук носи.
 На сандуку цветак плави:
 умрла је од љубави.
 Милијана ПЕРИШИЋ (1923), Чачак

20. КРОЗ ПЛАНИНУ ЗВОНИ ЗВОНЦЕ

Кроз планину звони звонце,
 то мој Миле чува овце.
 У рукама носи траве
 да се овце боље јаве.
 Ал' загрме, сину муња,
 баш двадесетпетог јуна.
 Неће муња у Комове,

МОРАВКЕ

где је место за громове,
по се вину врх планина
— уби Мила чобанина,
Сибјанка ПАНТОВИЋ, Јездина

21. ЈАНУ МИ ПРОСЕ У ВЛАЈЕ

Јану ми просе у Влаје
за неког Дмитра Влашића,
а Јана неће у Влаје,
па зато млада болује.
„Не сирмај, мајко, дарове,
нећу ти, млада, у Влаје!
Не режи, мајко, кошљуу,
нећу ти дуго живети!“
Јованка А. МИЛОСАВЉЕВИЋ
(1869—1934), Чачак

ЉУБАВНЕ

22. БЕЛИ ГОЛУБ

По крову се бели голуб шеће
и за њиме бела голубица.
Проговара голуб голубици:
„Да је мени твоје грло бело,
ја бих знао где бих запевао —
тамо где је прошена девојка,
испрошена, па се разболела.
Долазе јој два мила девера.
„Снајко папа, можеш ли преболет?“
„Преболећу, ваша бити нећу!
Ваша ме је мајка набедила
да сам вашег брата опчинила.
Ја га никад нисам ни видела,
него синоћ кад је пролазио.
Сваку сам му стопу пољубила
и у стопу цвеће посадила.“
Миленка БЕРИМАН (1911), Ивањица

23. БОСНОЧЕ, ЛАНЕ МОЈЕ

Босноче, лане моје,
још да ми је семе твоје,
да га сијем под прозоре

куд пролази миље моје.
Синоћ драги пролазио,
босиок ми погазио.
А нека га, нека гази,
само чешће нек' пролази!
Живка СЕКУЛИЋ, Сјеница

24. МЛАДИ РАДИВОЈЕ

Гором иде млади Радивоје;
гором иде, гора му говори:
„Јеси л' жењен, млади Радивоје?“
„Нисам жењен, хоћу да се женим!
Јулијана, девојчице млада,
јеси ли се коме обећала?“
„Нисам ником, млади Радивоје,
само теби и богу једином.“
Радован ПЕЈИЦА (1923), Чачак

25. ТЕКЛА ВОДА ИЗ КАМЕНА

Текла вода из камена,
хладна, студена.
На њу рани Аврам слуга,
па се умива.
А за њиме газдарица,
бела, румена.
„Стан', причекај, Аврам-слуго,
да те дарујем,
да ти дадем сто луката
— то је за тебе!“
„Хвала, хвала, газдарице,
није за мене!“
„Да ти дадем врана коња,
то је за тебе!“
„Хвала, хвала, газдарице,
није за мене!“
„Да ти дадем слушкињицу,
та је за тебе!“
„Хвала, хвала, газдарице,
није за мене!“
„Да ти дадем моју ћерку;
је ли за тебе?“
„Хоћу, хоћу, газдарице,
биће за мене!“
Милена МИАУТИНОВИЋ, Чачак

26. ПИШИ, МИЛЕ

Три ливаде, а четири хлада;
пиши, Миле, преко Београда.
Пиши, Миле, ал' немој: ко шаље,
наша љубав нек' продужи даље.
Пиши, Миле, не жали назира,
наша љубав није од кромпира.
Није љубав родила на грани
по на срцу, на лијевој страни.
Роса ГАГРИЧИЋ (1912), Трбушани

27. ЗЕЛЕНИ СЕ БОР ЗЕЛЕНИ

Зелени се бор зелени,
пружа гране прсма мени,
а на њему лист румени.
Мој драгале, заљубљени,
заљубљени још одавно,
писала би' писмо тајно.
Писала би' сто милина
ал' ми не да дисциплина!
Анђелија КАЛИЧАНИН
(1930), Васиљевићи

28. ЈА ПРОБОХ... ЈА ПРОШЕТАХ

Ја пробох, ја прошетих
кроз гору, кроз зелену,
на коњу, на малену,
на седлу, навезену,
на воду, студену.
Код воде је девојчица,
платно бељаше.
Увијаше утар веће,
млада, младуна.
Отуда иде младо момче:
„Шта ми радити, девојчице?
Јеси л' платно убелила?
Спреман ли дарове?“
Милунка НЕНАДИЋ, Бељина

29. ВЕТАР ДУВА

Ветар дува, па врх горе руши,
мој се драги од љубави суши.
Пожутео мој драги к'о свећа
— у љубави издала га срећа.
Ој љубави, ти јесфико сува,
ко те не зна — боље нек' се чува.
Госпава ВИДАКОВИЋ (1928), Ртари

30. ШАР-ПЛАНИНА ПУНА БРАВА

Шар-планина пуна брава,
међу њима чобан спава.
Он не спава него дрема,
јер тврдога сана нема.
А када га сан превари,
на сну су му бели брави:
своје стадо он преброји,
најмилије не наброји.
„Ој девојко, добра соја,
је л' код тебе овца моја?“
„Овца ти је ту, код мене!“
За тобом ми срце вене!“
„Немој да ти срце вене
всћ ти хајде сад код мене!“
Лепосава НОВКОВИЋ, Чачак

31. БОР САДИЛА БОРИКА ДЕВОЈКА

Бор садила Борика девојка,
бор садила, бору говорила:
„Расти брже, мој зелени боре,
да се пењем теби у врхове,
да пребројим по Босни градове.
Да погледам преко Леденика
и да видим мога вереника.“
Милутић СТАНИЋ, Јездина

32. РУЗМАРИН ЈЕ ЗЕЛЕН

Рузмарин је зелен у сред зиме.
Свак се воли закрити њиме.
И ја би' се њиме закритио
када би ме неко заволио.
Обрад ПУШКАРИЋА, Парменац

33. ВИТА ЈЕЛА

Ја посадих виту јелу
зором рано у недељу.
Са врх јеле роса пада,
испод јеле леге пчеле,
из корена вода тече.
Ту је Јаша јаглук прала,
с јаглуком се разговара:
„О јаглуче, марамце,
ја те прала, не дерала,
већ те подр'о млади Радс.
О шевир те обесио,
о појас те опасао!“
Божидарка ГАВРИЛОВИЋ, Јездица

34. ДЕВОЈКА И МОМАК

„Ој девојко, питома ружице,
кад си расла — на шта си гасдала:
ил' си расла на бор гледајући,
ил' на јелу танку, поноситу,
ил' на мога брата најмлађега?“
„Ој јупаче, моје јарко сунце,
нит' сам расла на бор гледајући,
ни на јелу танку, поноситу,
ни на твога брата најмлађега,
већ сам млада према теби расла!“
Драган КАРИЋ, Чачак

35. МОМЧЕ ЦВИЈЕТ ПЛАНИНАМА
БРАЛО

Момче цвијет планинама брало;
цвијет брало, Вукосаву звало:
„Вукосава, јеси ли заспала?
Јеси л' мени места оставила?“
„Јесам, драги, како да нијесам:
пола скута и пола јастука.“
Олга КОЈОВИЋ, Јездица

36. СЈАЈ, МЕСЕЧЕ

Сјај, месече, на облаке!
Пуштај твоје белс зраке!
Нек' се види путем проћи

да ми може драги доћи.
„Како ћу ти, миље, доћи,
кад не могу кроз мрак проћи
без месеца и Данице,
од траве и љубичице?“
„Љубичица миром мири,
на срцу ми ране шири.“
Перка ГЛИШОВИЋ, Чачак

37. ДОБИ, МИЛЕ

Доћи, миле, у поље код дрена,
ту је наша љубав заверена.
Немој доћи откуд сунце грије:
прети бато, хоће да те бије,
већ ти доћи откуд ветар дува,
са те стране нико ме не чува!
Милица АЈДАЧИЋ, Лиса

38. МОЈ СЕ ДРАГИ

Мој се драги по ливади шеће,
па ме зове да беремо цвеће.
Да беремо плаву љубичицу,
да закити мене, јараницу.
Разуменка РАВНИЧАНИН
(1889), Лозница

39. ПОРАНИЛА ЈАГОДА

Поранила Јагода
са ибриком на воду.
Спотаче се и паде,
а ибрик јој испале.
Љуто купе девојка
ко посади јелошје.
То зачуо делија:
„Не куну ме, Јагода!
Ја не садим јелошје,
већ ја мамим девојке!“
Миленка МИКИЋ, Чачак

40. ОЈ МОЈА РУЖО РУМЕНА

„Ој моја, ој моја ружо румена,
што си се, што си се рано развила?“

„Разви ме, разви ме рано пролеће!
Узбра ме, узбра ме женска ручица!
Баци ме, баци ме себи у њедра!
Ту сам ти, ту сам ти млада увела.“

Гина КУТАЕШИЋ, Бела Земља

ЗАПИСАНО АПРИЛА 1941. ОД ОМЛА-
ДИНЕ У СЕЛУ ГРАДЦУ,
СРЕДЊА РЕКА:

41. МАРАМИЦА, ОКОЛО БЕРЈАДА

Марамница, около берјада,
пита мајка: „Волиц, 'хери, Рада?“
„Не волим га, божије ми мајке,
што поцела опанчиће фине
све паући због мене једине!“

42. О МОЈ ДРАГИ

О мој драги, о мој враголане,
осташе ти њиве неоране.
Иди, драги, те ти њиве ори;
опет доћи, о љубави збори!

43. БЕРЕМ ЦВЕЋЕ

Берем цвеће, у чашу га слажем,
имам, миле, нешто да ти кажем.
Имала би' ваздан да ти рећам,
ал' не могу срце да ти врећам.

44. ЈАРКО СУЊЕ ПО ПЛАНИНИ
ШАРА

Јарко сунце по планини шара.
Поздрав ми, мајко, мог бећара:
нек' ми једне опанке нашара!
Нека знаде цело наше село
да је мене младу заволео!

45. ИДЕМ ПУТЕМ, А НЕЋУ
ПУТИЋЕМ

Идем путем, а нећу путићем;
осташе ми очи за младићем.

Шешир бео, а машница плава.
Би'а ме, мајко, ти за њега дала?“
„Ман' се, 'хери, мангупчина права!
Од њег' ће те заболети глава!“

ВОЈНИКУШЕ

46. МОЈ ДРАГАНЕ

„Мој драгане, шебоју из воде,
је л' ти жао што у војску оде?“
„Жао ми је и срце ме боли
што ти оста да те други воли.
Немој, мила, да те други љуби
док ми војна дисциплина суди!“

Гроздана ПЕЈИЦА (1906), Беолина

47. ТИТОВИ РЕГРУТИ

Да сам млада али вода хладна,
ја бих знала где бих извирала.
Извирала поред Милановца,
отицала покрај Крагујевца,
куд пролазе Титови регрути.
О регрути, што сте тако жути?
Јесу ли вам официри љути?
Ил' вам жао свога завичаја?
Ил' вам жао лепих девојака?

Миља ПУНИШИЋ, Вионица

48. АЛА ВОЛИМ ШТО САМ
ПОРАНИЛА

Ала волим што сам поранила,
поранила и воде донела!
Видела сам како лаба плови
и на лаби петнаест војника.
Међу њима моја мила дика.
Лаба плови, а морнар говори:
„Видео сам јутрос сеје двије,
ал' је лепша млађа од старије.
За старију дајем димскију,
а за млађу дао би' и лабу.“

Милица СЕАКОВИЋ, Лозница

49. МОЈ БЕРДАНЕ

„Мој Бердане под грлом бијелим,
ко ће ми те младој потргати:
да л' удовче, или туђе момче?“
„Нит' удовче, нити туђе момче,
већ твој драги кад из војске дође.“
Миленка МИКИЋ, Чачак

50. ОЈ ДЕВОЈКО, ДУШО МОЈА

Ој девојке, душо моја
тамо где ја с тобом стоја',
тамо оста сабља моја;
сабља моја и марама.
Мараму ћу теби дати,
а сабљу ћу припасати,
па на војну зором поћи.
Са војне ћу теби доћи
кад на запад сунце гране,
кад са дула дукат па'не!
Лексија РАДОЈКОВИЋ, Јездина

ЧОБАНСКЕ

51. ЧУВАМ ОВЦЕ У МАЛО ЛИВАТЧЕ

Чувам овце у мало ливатче.
Прође миле, свира на свиралче,
па ме пита: „Шта радиш, чобанче?“
„Ево, миле, везем ти марамче!“
„Чувај овце, лепо слажи боје,
па навези, тако, и нас двоје.“
Миленка БЕРИМАН, Ивањина

52. ЈА СПЛАНДОВАХ ОВЦЕ БЕЛЕ

Ја спландовах овце беле
под зелене, вите јеле,
па ме пита вита грана:
„Имаш, цуро, ти драгана?“
„Не питајте, вите гране,
не вребајте срцу ране!
Зар ти не знаш, грано вита,
да мој драги служи Тита?“
Горлана ПАЈОВИЋ, Чачак

53. СИБИ, ДРАГИ

Сиви, драги, путићем у реку,
да те видим још једном у веку.
Дође драги и стари, и нови.
Нови ћути, а стари говори,
хоће стару љубав да обнови.
Синоћ мени говорила браћа
да се стара љубав не повраћа.
Анђелија КАЛИЧАНИН, Васиљевићи

54. ЧУВАМ ОВЦЕ

Чувам овце доле па путићу,
прође драги на плавом точкићу.
Он ми маје, бонбону ми даје.
Лепа кућа, лепа и авлија,
мом се оцу не допада прија:
седе косе, испали јој зуби.
Неће отац крезаву да љуби!
Андрија ТОМАШЕВИЋ, Краварица

55. ОЈ ДЕВОЈКО

„Ој девојко, увело ти цвеће,
што га сијеш кад ти нићи неће?“
„Моје цвеће у петак сијано,
у суботу за расаде било!
У недељу драгог закићило,
па га спремам с мајком у чаршију.
Сретоше га варошке девојке,
сретоше га па су говориле:
„Благо мајци која те родила,
и сестрици која те китила!“
Љубица ПРОДАНОВИЋ, Бсљина

56. ЧУВАМ ОВЦЕ У ЛИВАДИ
СВОЈОЈ

Чувам овце у ливади својој
и све гледам, драги, кући твојој.
Стално гледам у прозоре твоје,
ој, драгане, што се не отворе?
Стојанка ИЛИЋ,
(1940), Сјеница

57. ЛИВАДИЦА, НАОКОЛО ЖИЦА

Ливадица, наоколо жица,
доћи, драги, ту сам чобаница.
„Ја би' дош'о, али немам куда
— твој је отац заградио свуда.“
„Ако волниц мене чобаницу,
буди спреман па прескочи жицу.“
„Ја би' дош'о, али не знам пута
— млада душа може да залута.“
Госпава ВИДАКОВИЋ, Чачак

58. СУНЦЕ ЈАРКО

Сунце јарко, на високо ли си!
Мој драгане, на далеко ли си!
Нит' те могу чути, ни видети,
ни по коме млада поздравити,
ни по ветру, ни по каквој птици,
већ по овој шар'ној хартијици.
Мој драгане, где ли си ми саде?
Да л' те могу дозвати одавде?
Госпава ВИДАКОВИЋ, Чачак

59. У ЈАБЛАНА ВИСОКОГА

У јаблана високога
доста лишћа широкога.
Под њим овце пландовале
и девојке хладовале.
Ви се, овце, распродајте,
а својке разудајте.
Једну мени оставите:
еј, којој су црне окс,
и којој су смеће веће,
и којој је коса плава;
која би ми дошла сама!
Богољуб ПЕШИЋ (1911), Чачак

60. ЧОБАНИЦА

О мој миле, преко Ћба,
лепши си ми од голуба!
Лепши си ми, ружо рана,
од цвијета јоргована.
Вера БОРЧИЋ, Чачак

61. ЧУВАМ ОВЦЕ, ПА МИ БЕЖЕ
БРЕГОМ

Чувам овце, па ми беже брегом,
доћи, миле, ал' немој с колегом —
биће лепши од тебе колега,
па се бојим преволећу њега.
Вера БОРЧИЋ, Чачак

62. ЧОБАНЧЕ

Чобин седи на камену,
пушку носи о рамену;
овце креће уз планину
да му пасу дстелину.
Воду пију на извору,
а пландују под ѓмору.
Миља ПУНИШИЋ, Вионица

63. ИДЕМ ЦАДОМ

Идем цадом, а мој миле преко,
писири браон наместио лепо.
На шеширу златна перјаница,
а у руци моја марамица.
„Откуд теби моја марамица,
кад ја нисам твоја вереница?“
Драга ЈОВАШЕВИЋ, Марковица

64. ЧУВАМ ОВЦЕ У ПОЉУ

Чувам овце у пољу, крај паде,
прође пошта и у пошти Раде.
Из поште ми Раде писмо бата:
„Читај, мала, кад си код оваца!“
А у писму све жалосне речи:
мој се драги у болници лечи.
Болест сам му ја задала сама,
тешко мени — убиће ме нана!
Десанка ВУЧИЋ, Слатина

65. ОЈ ЛИВАДО, ОЈ ЗЕЛЕНА ТРАВО

„Ој ливадо, ој зелена траво,
што си тако зелена полегла?“

„Невољ' мени зеленој полећи:
 синоћ су ме прегазиле овце;
 јутрос, рано, љепоте девојке.“
 Стаменка КОПУНОВИЋ, Јездина

66. ОВЦЕ ЧУВА ДЕВОЈЧИЦА РАДА

Овце чува девојчица Рада
 у ливади испод винограда.
 Овце чува, питају је браћа:
 „Сејо Радо, ко ти овце враћа?“
 „Овце враћа Раде, Милорадс.
 рече нана да ме за њег' даде.“
 Браћа јој се на то потсмехују:
 „Не да нана још годину дана!“
 Косана БОЈОВИЋ, Парменац

67. ПО ЛИВАДИ РОСА ПАЛА

По ливади роса пала.
 Росу нема ко да гази
 осим мала, боса Мара.
 И она се оклизнула.
 Левом ногом оклизнула,
 десном руком ослонила.
 Са руке јој прстен пао.
 Набацила свог драгана:
 „Ти ми, Марко, прстен узе.“
 „Нисам, Маро, живота ми,
 и тако ми беле цркве.
 И она ми не помогла!“
 Миленка ЦВЕТИЋ, (1910) Чачак

68. ЧУВАМ ОВЦЕ И ПОМАЛО
 ДРЕМАМ

Чувам овце и помало дремам,
 мили, драги, а што ли те нема?
 Чувам овце па сам погубила,
 идем кући, па би' се убила!
 „Бути, Ђери, мајкино чобанче,
 јутрос сам ти видела драганче.“
 „Проћи ме се, пушка га убила,
 због њега сам овце погубила.“
 Светлана МАТИЈАШЕВИЋ, Чачак

69. МЕСЕЧИНА СИЈА

Месечина сија ми на врата,
 дошла ми је од драгана карта.
 И у карти моли ме к'о бога
 да с' одрекнем ја комшије свога.
 Водим жива у хладан гроб лећи
 него ли се комшије одрећи!
 Светлана МАТИЈАШЕВИЋ, Чачак

70. ЧУВАМ ОВЦЕ СВЕ ПО
 ДОЛОВИМА

Чувам овце све по доловима,
 пробе миле, оде воловима.
 У руци му тамбура, па свира,
 а ја, Баво, хоћу да га дирам:
 „Дај ми, миле, тамбуру да свирам!“
 „Не могу ти ја тамбуру дати —
 са чим ћу те, миљшнице, звати?“
 Петрија БУМИЋ, Паковраће

71. РОДИЛА МИ КРУШКА
 КАНТАРУША

Родила ми крушка кантаруша,
 мисли драги мене да искуша.
 Мисли драги да сам тол'ко глупа
 па не умем да варам мангула.
 Јесам мала, ал' сам пуна речи,
 напала би' мангула да клечи.
 Нека класчи, ко бога ме моли,
 нека каже коју другу воли!
 Милена ВРЦАЛОВИЋ, Јездина

72. ОЧИ МОЈЕ

Очи моје високо се вију,
 угледале Мила рабацију.
 Стани, Миле, волове одмори,
 па ти са мнош младом проговори.
 „Ја сам доле волове одмар'о
 и са другом цуром разговар'о!“
 Перка ГАИШОВИЋ, Чачак

73. ОЈ ДЕВОЈКО, ЈОРГОВАНЕ

„Ој, девојко, јорговане,
 где проводиш летње дане?“
 „Ја проводим летње дане
 у планини, мој драгане,
 за овцама настајући,
 шар'по цвеће тргајући.
 Место моје миле мајке,
 гледам небо и облаке.
 Место моје миле сеје,
 у планинске гледам јеле.
 Место мојих другарица,
 гледам јато ластавица!
 Место тебе, мој драгане,
 НИЖЕМ ПЕСМЕ У БЕРДАНЕ.“
 Сибинка ПАНТОВИЋ, Јездина

74. ЧУВАХ ОВЦЕ ТРИ ГОДИНЕ

Чувах овце три године,
 Јано ми, Јано!
 Три године, три стотине,
 ој Бојано!
 Ником зијан не учиних,
 Јано ми, Јано!
 Само једном, у недељу,
 ој Бојано!
 Враг нанесе три девојке,
 Јано ми, Јано!
 Овце зијан учинише,
 ој Бојано!
 Момчило МАРКОВИЋ, Јездина

75. ЧУВАМ ОВЦЕ, СЕТУЈЕ МЕ НАНА

Чувам овце, сетује ме нана:
 „Немој, Ђери, побегнути сама,
 оставити овце без чобана!“
 „Не брине се, моја стара мајко!
 Имам сеју да ти чува овце,
 да ти чува и кући лотера.
 Поред сеје имам још и брата,
 на тору ће затварати врата!“
 Иванка МИЛИВОЈЕВИЋ, Рибаге

76. ЧУВА ОВЦЕ ДЕВОЈЧИЦА РАДА

Чува овце девојчица Рада
 у ливади покрај винограда.
 „Зрели, зрели, моје плаво грожђе,
 у недељу драги ће да дође.
 Браћемо те, моје плаво грожђе,
 и чекати да нам јесен дође.
 О јесени сви се момци жене,
 па ће и он запросити мене!“
 Госпава ВИДАКОВИЋ, Ргари

77. ЖАЊЕМ ЖИТО

Жањем жито, познаје се нажањ,
 због чега се, миле, правиш важан?
 Да л' због куће, или свог имања?
 Или због свога лепог момковања?
 „Ни због куће, нити због имања,
 већ због мога лепог момковања!“
 Катарица ЧЕКЕРЕВАЏ, Парменац

78. МАРАМИЦА ОД БЕЛОГ ФУЛАРА

„Марамница од белог фулара,
 кога чекаш, драги, крај бунара?“
 „Чкам тебе да на воду доћеш,
 да те питам да за мене побеш.“
 „Проћи ме се, мангунчино стара,
 не жене се момци крај бунара!
 Иди кући, нек' те жени нана,
 ја сам себи момка изабрала:
 кад се смеје-к'о да сунце греје,
 кад говори-к'о да бисер звони!“
 Станка ИЛИЋ, Рибаге

ЗАПИСАНО У СЕЛУ ГРАДЦУ, СРЕ-
 ДЊА РЕКА, 1941. ГОДИНЕ

79. ЧУВАМ ОВЦЕ ПО
 ЗЕЛЕНОЈ ЛУЦИ

Чувам овце по зеленој луци,
 нема милу прстена на руци.
 О мој миле, ком' си прстен дао?

МОРАВКЕ

Мислиш, можда, да је мени жао?
Да си, миле, и волове дао,
мени опет не би био жао!

80. ЧУВАМ ОВЦЕ У ПОЉУ

Чувам овце у пољу код дрена;
рек'о миле доћи, па га нема.
Он би дош'о, ал' му не да нана
што му нисам рукавице дала.
Куни, миле, вула и вунице,
па да видиш што су рукавице!

81. ДА ЈЕ МЕНИ ДА ЈА
ЧУВАМ ОВЦЕ

Да је мени да ја чувам овце,
па да кренем преко Леденика,
да ја виђу мога вереника.
Да ли оре? Да л' чува волове?
Волела бих да чува волове,
јер кад оре, њега руке боле!

82. ЗАБЛЕЈАЛО МАЛО ЈАГЊЕ

Заблејало мало јагње,
добра 'тицо, бела радо,
душо моја!
Питала га стара мајка:
„Зашто блејим, калушице,
душо моја?“
„Како јадно да не блејим,
кад сам гладно и несрећно,
душо моја!
Докле овчар бећар беше,
у планини траву пасох,
душо моја!
Кад се бећар оженио,
заборави стадо своје,
душо моја!
Са баскија кору љуштим,
а ледину руном сушним,
душо моја!

Зато сам ти јадно и несрећно:
воду пијем, гладно спијем,
душо моја.“

Полексија РАДОЈКОВИЋ, Јездина

83. БЕВОЈКО МОЈА

Бевојко моја,
напој ми коња.
„Не могу боса,
пала је роса!
Не могу сама,
пала је слана
коњу до самара,
мени до Бердана!“

Божидар ПЕТРОВИЋ, Градац,
Средња Река

ША Љ И В Е

84. МАЈКА МАРУ КРОЗ ТРИ
ГОРЕ ЗВАЛА

Мајка Мару кроз три горе звала.
Мара јој се кроз девет одзивље.
„Јеси л', Маро, убелила платно?“
„Нисам, мајко, ни до воде дошла;
овчар Јово воду замутио.
Куни, мајко, и ја ћу га кети:
дабогда га вода донијела,
на моје га крило донијела!
Дабогда се јунак обесио
о зле гране — о моје Бердане!“
Миленка БЕРИМАН, Ивањица

85. АОЈ, ЛОЛО

Аој лоло, црни Циганине,
за тобом ми моје срце вене.
Скин' ципеле и обуј опанке,
па ти доћи код мене сељанке!
Милица РАНКОВИЋ,
(1912), Трбушани

86. ЗЕЛЕН ОРА'

Зелен ора' к'о гора,
ти си, цуро, матора!
Не воле те удовци,
а камо ли момци!
Стојанка КОВАЧЕВИЋ, Јездина

ПОСКОЧИЦЕ

87. ШЕСТ, ШЕСТ....

Шест, шест, шесторица,
шест, шест девојчица.
Ил' ти Боја,
ил' ти Стоја!
Од Тодора добротвора,
добра Стана, добра Рада,
девојке и... ју!
Даница МИХАИЛОВИЋ, Чачак

88. СИНЦИРИЋИ ЗВЕЧЕ

Синцирићи звече,
преко поља јече.
Не иде ли
Миле од волова?
Не носи ли
у марами грожђа
да нахрани
Раду јараницу?
Зелен бор
под јавор!
Ту је Рада
самуклија.
Сама стоји
и говори:
„Јаој, миле,
ране моје!
Ако ли ме
ти не хтеднеш —
кукаћу ти,
плакаћу ти,
молићу те,
мамићу те

на жуте дуње
и јабуке.
По крају жуте
у сриједи љуте!“
Божидарка ГАВРИЛОВИЋ, Зеоке

*89. ТРИ ЈАБУКЕ

Три јабуке, три дуње
на прозору венуле.
Сатрулиле венујући,
драгог чекајући!
Драгојла АЛЕКСИЋ, Јездина

90. МАРАМИЦА

Марамича, около вунича,
волела бих поћи за јединца!
„Пусти, кћери, ниси шипарица;
у јединца кућа кошарица!“
„Волим, мајко, кошару да белим
него да се с деверима делим!“
Милица ЈОВАНОВИЋ, Паковраће

ОБИЧАЈНЕ

91. БУРЂЕВДАНСКА ПЕСМА

Бурђевдане дане,
мој зелен Бевдане!
Девојка јарана
на уранак звала:
„Развиле се гране,
похитај, јаране!
Сунце тек што није;
ко ће од нас прије?“
Перка ЈОВАНШЕВИЋ (1889), Чачак

92. ДОДОЛСКА ПЕСМА

Играј, певај, додолко,
гола, боса Циганко!
Рефрен:

Ми певамо, ми свирамо,

МОРАВКЕ

ми никога не дирамо!
Девојке су малене,
Циганке су ватрене,
не пигамо шта имате,
све примамо што давате!
Ова кућа богата,
има доста дуката!

(Рефрен)

Ситна кишо зароси,
поље, жито ороси!

(Рефрен)

Перка **ЈОВАШЕВИЋ**,
(1889), Чачак

СВАТОВСКЕ

93. ХРАНИЛА МИАКА СЛАВУЈА

Хранила Миака славуја
за пуних девет година.
Решила Миака да с' уда,
славуја хоће да прода.
Славуј се Миаки молио:
„Немој ме, Миака, продати!
Ја ћу ти лепше певати,
у мају кад ћули цветају;
у зору, на твоје прозору!“
Обрад **ПУШКАРИЦА**, Парменац

94. ЈА ПОСАДИХ ВИТУ ЈЕЛУ

Ја посадох виту јелу
прије сунца у недељу,
и три струка босока,
и четири калопера.
Не обићох за годину.
А кад додох да обићем,
тад се јела понијела:
исбу гране изнијела.
Из врхова роса капље,
из средине пчеле лете,
из корена Дунав тече.
У Дунаву лепа Мара.

Лепа Мара рубље прала.
Дунав вода плаховита,
лепу Мару понијела.
„Не потони, лепа Маро!
Не потони, не зарони!
Нема тебе ко да жали,
Ко да жали, ко да вади.“
„Имам мајку. Жалиће ме,
жалиће ме, вадиће ме!“
Мајка дође до воде,
кука мало па оде.
„Не потони, лепа Маро,
не потони, не зарони!
Нема тебе ко да жали,
ко да жали, ко да вади!“
„Имам брата. жалиће ме!
жалиће ме, вадиће ме!“
Отац дође до воде,
кука мало па оде!
„Не потони, лепа Маро,
не потони, не зарони!
Нема тебе ко да жали,
ко да жали, ко да вади.“
„Имам мајку. Жалиће ме!
Жалиће ме, вадиће ме!“
Братац дође до воде,
кука мало па оде.
„Не потони, лепа Маро,
не потони, не зарони!
Нема тебе ко да жали,
ко да жали, ко да вади!“
„Имам драгог! жалиће ме,
жалиће ме, вадиће ме!“
Драги дође до воде,
узе Мару па оде!
Љубица **ПРОДАНОВИЋ**, Придворица

ЗДРАВИЦЕ

Записано 1941. године, на слави код
Љуба **ПАНТОВИЋА** у Градцу, Сре-
дња Рска

ЗДРАВИЦЕ О СЛАВИ

95. I

Ој ракијо, шљивовице љута,
много си ме напојила пута.

Све полић по полић
даје Љубо Пантовић!

96. II

Домаћинс, баш ти хвала!
Божја мајка теби дала.
'Оћу једну да попијем,
наручује кума!
„Потамо се, потамо се
јер немам рачуна!“

97. III

Молио би' домаћина
да пољуби домаћицу,
да донесе чутурицу,
да напоји шесторицу!
„Ето кључа код обруча,
па поскочи те паточи!“

ЕПСКЕ ПЕСМЕ

98. СЕСТРА И БРАТ

Сеја брала на вечеру звала:
„Хајде, брате, да повечерамо!
„Не могу ти сејо, вечерати.
Ја сам синоћ у механи био
и с Турцима кавгу заметнуо.
Убио сам јединца у мајке.
Сад цар неће ни сребро, ни злато,
само хоће у замену главу:
или моју, или кога мога!“
„Хајде, брале, да повечерамо!
Има сеја до четири сина.
Једнога ће брату поклонити,
нек' ми братску замијени главу.“
Кад ујутру јутро освануло,
пишти сеја као љута гуја.
Кога сина брату да поклони?
„Радован је прво радовање,
а Радоје друга радост мајци!
Јово ми се мукe намучио
док је многе књиге изучио!“
Онда оде на танке чардаке
да пробуди свога сина Сима.

„Устај, Симо, синуло је сунце!
Тебе ујак зове у деверство!“
Поспан Симо одговара мајци:
„Проћи ме се, моја мила мајко,
ја сам побас чудан сан уснио:
у мог ујка крвави рукави
и крваве руке до лаката.
Ако одем, погинућу, мајко!“
Скочи Симо на ноге лагане,
па опрема себе и кулаша.
Аспши Симо од сваке дсвојке;
па одлази пољем и ширином
као звезда небом и ведрином.
Кад је био у пољу зеленом,
срстопе га три Турчина млада.
Један вели: „Да лепог јунака!“
Други вели: „Да л' га жали мајка?“
Трећи ћути, ништа не говори;
сабљом махну, отсече му главу.
Мртва глава сама проговара:
„Богом, браћо, три Турчина млада,
подигните ову моју главу
и баците па кулаша мога.
Нек' је носи мојој милој мајци;
нека кука, нек' се разговара;
нек' не спрема сина у деверство,
у деверство — ујково неврство!“

Миросанда БОЉБАШИЋ,
(1907), Ерцег

99. ЈОВАНКА ЧОБАНКА

Спандовали овце брат и сестра:
Јован чобан, Јованка чобанка.
Проговара Јованка чобанка:
„Имам лице као јарко сунце!“
Проговара Јован чобанине:
„Да ми хоћеш бити верна љуба!“
Зачуди се Јованка чобанка:
„Где је сеја љуба брату била!“
Разљути се Јован чобанине
и потеже пламените ноже,
те Јованци одсијече главу.
Мртва глава, језик проговара:
„Када дођеш нашем белом двору
и кад блекне овца предводница,
изаћи ће пана стара мајка,

питаће те, мој брате рођени:
„Где је нама Јованка чобанка?
А ти кажи, мој брате рођени:
отишла је за гору на воду,
да донесе воде иза горе!“

Обрад ПУШКАРИЦА, Парменац

100. ЈОВАН И ЈОВАНКА

Овце чува чобан и чобанка,
по имену Јован и Јованка.
Јован овце, Јованка јагањце.
Јован свира, а Јованка везе.
Проговара Јованка Јовану:
„О Јоване, о мој мили брале,
донеси ми воде у свирали
да умјем моје бело лице.“
Оде Јован те воде донесе.
Сину лице к'о сунце у гори,
те Јовану очи заварало.
„Ој, Јоване, асна чобанице,
досад си ми мила сеја била,
а од сад си моја верна љуба.
Ил' ми волиш верна љуба бити,
или моју сабљу целивати?“
„Ој, Јоване, мили чобанине,
ја ти волим сабљу целивати
него теби верна љуба бити.
Где је сеја брату љуба била!“
Плану Јован, па сабљом замахну,
сабљом ма'ну, одсече јој главу.
Поче блејат Јованкина овца.
То зачула њена стара мајка:
„О Јоване, о мој мио сине,
где је теби остала Јованка,
те јој бласји овца разбудница?“
Одговара Јован чобанине:
„Јованка је иглу изгубила
и због тога свилу замрсила.“
„Ој, Јоване, ти зови Јованку,
мајка ће јој свилу размрсити
и другу јој иглу даровати.“
Оде Јован да зове Јованку.
Ману сабљом, себи главу смакну
и простре се крај сеје Јованке.

Петрија БУРЧИЋ, Гласница

101. УДОВИЦА ЈАНА

Бола болује удовица Јана,
бола болује десет годишница,
од десете четири месеца.
Једне ноћи чудан сан уснила:
да је жедна хладне воде пити
са студенца у гори зеленој.
Тада дозива свог јединог сина,
јуначкога Тодора везира:
„Пођи, сине, у гору зелену,
па ми воде с извора донеси.
Чини ми се да бих оздравила.“
Узе Тодор крчаг и Ђогата,
па одлази у гору зелену.
Ал' у гори сто заијех јада:
опколе га до триста катана.
Тада повика Тодор катанама:
„Срамота је триста на једнога!
Него, дајте вашег предводника,
Михаила у поље зелено,
тамо ћемо меџдан поделити.“
Послушавше до триста катана,
сви побоше у то поље равно.
Ал' у пољу коло девојака
и у колу удовица Јана;
лепо игра, још лепше потпева:
„Дај ми, боже, да Михајло дође
и донесе Тодорову главу!“
Мало даље, у колу истоме,
заиграла Тодорова сеја;
лепо игра, још лепше потпева:
„Дај ми, боже, да мој брале дође
и донесе Михајлову главу!“
Кидисаше у пољу јунаци.
Звекет сабљи до неба се чује.
Несрећно се окрете Михајло,
па му Тодор одсијече главу.
Узе Тодор крвникову главу,
па је баца испред своје мајке:
„Пружи руке да ти злато дадем!“
Превари се удовица Јана,
пружи руке, ал' се пренерази:
одсече јој руке до лаката
и баци јој до триста дуката.
„Ево теби, мајко, па се храни!

Тим се храни, а и од зла брани,
кад ти више волиш Михаила,
него свога сина јединога!“

Даница МИХАИЛОВИЋ, Чачак

102. ГОРАЧИЊКА БУНА

Закукала Рудничанка вила
на Јелици високој планини,
на Небошу брду големоме,
винце дична бела манастира,
задужбине три Мрђавчевића.
Она кука три бијела дана
и четири ноћи без помоћи,
ал' јој нико у помоћ не дође.
Већ се милом богу досадио,
па он шаље својега анђела:
„Слуго моја, анђеле небески,
ти се спусти у земљу Србију,
на Јелици високој планини,
на Небошу брду големоме.
Онде кука Рудничанка вила.
Ти је питај шта је и како је,
каква јој је голема невоља.“
То је анђ'о бога послушао.
Он се спусти у земљу Србију,
на Јелици високој планини.
Онде нађе Рудничанку вилу.
Сва се вила у сузама купа,
косе чупа, у грудн се лупа.
Тада је слуга небески запита:
„Сестро моја, Рудничанко вило,
каква ти је голсма невоља
те ти цвилити сама у пустињи?“
Кад га вила вила и познаде,
не каза му шта је и како је
да се господ не би прогњевио
и Србију земљу прокупуо,
те да падне у окове тешке
као што је и од прије била,
од Косова, па до Караџорџа,
већ овако њему говораше:
„Ево има три бијела дана
како ме је забољела глава.
Ја имадем четрнаест сеја
у Србији, пашој дедовини,
па већ, сво, три бијела дана

како кукам и сеје дозвям
да ми главу од бољке излече.
За три дана и три ноћи чарне
ја не могах сеје да дозовем.
Већ, анђеле, слуго од небеса,
кад ти носиш седмогласну трубу,
ти засвирај танко, гласовито,
те ми скупи сеје из Србије
да ми главу од бољке излече!“
Тада анђео вилу послушао.
Скнде своју седмогласну трубу,
па засвира танко гласовито.
Затресе се сва земља Србија.
Скупише се виле из Србије
на Јелици високој планини,
на Небошу брду големоме.
Анђел оде богу на небеса
и каза му шта је и како је.
Повикаше виле из Србије:
„Сестро наша, Рудничанко вило,
шта је, сестро, ако бога знадеш,
те ти цвилити и сузе проливаш?“
Проговара Рудничанка вила:
„Сестре моје, виле из Србије,
невоља је мене натерала
те ја кукам и сузе проливам.
Ево има већ осам месеци
како овом земљом завладаше
либерали, људи неваљали,
напредњаци, старе мулалије,
сбичињаци и људи грабљивци,
са илсјом источњачке ћуди.
Чим су дошли, зло су отпочели.
Прво моју децу затворише
у зидине и хладне апсане,
те их муче са главу и жесу,
и туку их кесом песковитом,
па чим који из апса изађе,
он се богу на вечност пресели.
Који беху јаки и одважни,
на апсу су врата обијали
и зубима гвожђе раскивали,
те бежали чак у туђа царства,
остављали старе родитеље
и сирочад, лечицу пејаку.
У том бјесу и сили дивљачкој
нападоше село Горачиће,
са две чете оружане војске.

Осамнаест људи погубише
и тридесет и шест обранише.
Око двеста у ланце везаше,
те их бише немило, кундачки.
Но реците, сестре моје миле,
је л' то право и је ли поштено?
Потеците стојну Биограду,
те кажите Александру краљу,
он је чедо од Обреновића,
добрих Срба, дичнијех владара,
нека скине са себе тудоре,
два деспота из прошлости давне,
са дивљачком мишаљу и памети.“
То су виделе сестру послушале,
па одоше стојну Биограду,
банк уочи првога априла,
те падоше двору на вратнице.
Њих је краљу добро послушао
и тудоре одмах отпустио,
апсанама врата отворио.
Живи живе — мртве бог да прости,
али и то дуго не бијаше.

Маринко РАКОВИЋ, са Златибора

103. МОРАВКА БЕВОЈКА

У пролеће када цвета пшече,
на Бурђевдан прије јарког сунца,
поразила Моравка бевојка
у Морави, равном селу својем,
па се цура низ Мораву шета.
Све је на њој црно одијело.
Она кука кано кукавица,
а преврће кано ластавица,
и Мораву равну кунђашице:
„Еј Мораво, шта си дочекала:
да у теби нигде никог нема!“
Још погледа цура у планине
и њих оде љуто проклињати:
„Ој планине, кржаве крајине,
до чега сте јадле допа'нуле,
те у вама нигде никог нема
као прије лета дванаестог.
Не свирају гајде ни свирале;
не куцају звона на овцама;
не играју момци с бевојкама!“
Кука цура кано кукавица

и нариче Крсту генерала:
„Ој ти славни, дични српски 'тићу,
јуначино Крста Смиљанићу,
где ли твоје кости сагрудише?
Куд ли твоји војници осташе?
Где остави твоје офицере?
Куд ли леде Дринску дивизију?“
Опет кука Моравка бевојка
и нариче српског Петра краља,
а проклиње четири владара:
цара турског и још аустријског,
као главног Кајзера Виљема,
а највише бугарскога краља:
„Еј дабогда, четири владара,
те вам круне у крв огрезнуле!
Четир' вам се љубе преудале!
Куд дедосте српског Петра краља
и његовог Крсту генерала,
и њихову силовиту војску?
Је л' истина, што сам чула тужна,
да сте српску потопили војску
у несито море валовито?
Куд дедосте мог јединог брала,
мог Маринка, брата од заклетве?
Што л' ће ова несретница сеја:
дан освану мог крсног имена,
славе моје, светога Борђија,
ја у кући никог мушког немам!
Немам стрица, нити родитеља,
немам брата, немам братучеда,
само саму, остарелу мајку!
Са киме ћу славу прославити,
крсно име, светога Борђија?
Ко ли ће ми госте дочекати?
Ко у кући славу подигнути,
кад Маринка, мила брата немам?
Еј Маринко, мој рођени брале,
а где ли си сеји потонуо?
Што остави без заклетве сеју?“
Кол'ко цура сузе проливаше,
жалост ју је у сан оборила,
на ливаду легла те заспала.
Од росе је глава забољела.
У саву се цури претворило:
дође јунак на коњу зеленку;
носи капак, а на њем' челенку,
сав у срми и у суву злату;
у рукама носи копље бојно.

То не био јунак за мегдана,
но то био светитељу Борбе.
Он Ђвојци 'вако говораше:
„Ој Моравко, дијена Ђвојко,
зашто носиш црно одијело?
Зашто кукаш и наричеш војску?

Зашто кобиш брата јединога?
Зар ти слушаши што говоре Швабе
да су српску потопили војску
у несито море валовито?
Швабе лажу! Не смију да кажу!“

Сретен•КУЗЕЉЕВИЋ, са Златибора

НАПОМЕНЕ

1. Часопис „НАРОДНО СТВАРАЛАШТВО—ФОЛКЛОР“, свеска 2, 1962. године, Београд — Др Душан Недељковић: „Прва стапа прелажења колективног у индивидуално и обратно у народном стваралаштву и критеријум овог прелажења“, стр. 98—108;

2. ЗБОРНИК РАДОВА НАРОДНОГ МУЗЕЈА, Чачак 1969. — Милан Бокловић: „Како је настала позната партизанска песма 'Са Овчара и Каблара'“, стр. 198;

ТУМАЧ МАЊЕ ПОЗНАТИХ РЕЧИ

Баскија — необрађена греда или даска (82)
бећар (турц.) — нежења (82)
брав — четворонога домаћа животиња (30)
врап — црн, таман (25)
димискија — кована и орнаментима украшена сабља (88)
дрец — лек. биљ. *Cornus mas L.* (37, 80)
Ђуд — мајска ружка, лек. биљ. *Rosa centifolia* (10, 34, 40, 60, 93)
зијан (турц.) — штета (76)
ибрик — метална посуда за воду (39)
јагаук — извезна марама (8, 16)
јараница — млада девојка (13, 14, 88)
јелопје — честар јелових младица (39)
јефтика — туберкулоза (29)
кавга — туча (98)
кулаш — коњ (98)
нажањ — количина пожњевеног жита (77)
рабација — возач кола са сточном запрегом (72)
самуклија — усамљеница (88)
симит — бело пециво (9)
синдирић — ланчић (88)
скут — доњи део хаљине (35)
смиље — лек. биљс. *Helsichrusum arenarium DC.* (1, 2)
спандовати (овце) — привести овце да се одмарају (52)
угар-веће — црне обрве (28)
цада — друм, пут (63)

(*) бројеви у заградама односе се на редне бројеве песама

ПОПИС КАЗИВАЧА

Андрија Томашевић, Анбелија Каличанин, Арсеније А. Милосављевић, Богољуб Пешић, Божана Шуљагић, Божидарка Гавриловић, Босиљка Јовашевић, Бранислава Д. Лапчевић, Вера Борчић, Гвозда Лапчевић, Гина Кутлешаћ, Госпава Видаковић, Гордана Пајовић, Гроздана Пејица, Даница Михаиловић, Даринка Грујовић, Десанка Вучић, Драга Јовашевић, Драган Карић, Драгојас Аасксић, Живка Секулић, Јованка А. Милосављевић, Катарина Чекеревац, Косана Бојовић, Лепосава Новаковић, Љубица Продановић, Љубиша Р. Бенић, Љубо Пантовић, Маринко Раковић, Милан Станковић, Миланка Цветић, Милева Мандић, Милена Врцаловић, Милена Милутиновић, Миланка Микић, Миленка Бериман, Миленка Цветић, Милица Пүнишић, Милица Перишић, Милица Ајдачић, Милица Јовашевић, Милица Ранковић, Милица Селаковић, Милунка Ненадић, Милутин Станић, Миросанда Ђојбасић, Момчило Марковић, Ната Бабић, Обрад Пушкарица, Олга Којовић, Периша Петровић, Перка Глишовић, Перка Д. Јовашевић, Петрија Бүмић, Петрија Бүрчић, Полексија Радојковић, Радивоје Бојовић, Радован Пејица, Радосија Гајовић, Радојас Каличанин, Разүменка Равничанин, Рако А. Митровић, Роса Гагричић, Светлана Матијашевић, Сибинка Пантелић, Сретен Кузевевић, Стамена Колүновић, Стана Илић, Стојанка Илић и Стојанка Ковачевић.

ПОПИС МЕСТА

Белина (Чачак)
 Васиљевићи (Ивањица)
 Вионица (Ивањица)
 Глевица (Ивањица)
 Градац (Ивањица)
 Драгачево
 Ерчеге (Ивањица)
 Зеоке (Лүчани)
 Златибор
 Ивањица
 Јездина (Чачак)
 Краварица (Лүчани)
 Лозница (Чачак)
 Лүчани
 Марковица (Лүчани)
 Милићевци (Чачак)
 Негришори (Лүчани)
 Нова Варош

Паковраће (Чачак)
 Парменац (Чачак)
 Придворица (Чачак)
 Пријевор (Чачак)
 Радаљево (Ивањица)
 Раздоље (Лүчани)
 Рибаре (Чачак)
 Ртари (Лүчани)
 Рүтоши (Нова Варош)
 Сјеница
 Слатина (Чачак)
 Средња Река (Ивањица)
 Трбүнци (Чачак)
 Чајетина
 Чачак

1 — У заградама су општинске у којима се дотична села налазе.

MORAVKE — CHANSONS POPULAIRES DE LA REGION DE ČAČAK

Dans ce recueil des chants populaires du Pomoravlié occidental figurent les moins connues des chansons des environs de Čačak. J'ai recueilli la majorité dans les villages Loznica, Pridvorica, Beljina, Parmenac, Ridage et Pakovraće. Il s'agit des villages au sud et sud-ouest de Čačak. Ces villages sont parsemés sur les versants des montagnes de Jelica et de Ovčar. Les villages ont subitement été peuplés après la libération par des familles descendues de Golija, Javor et Zlatibor, ensuite du plateau de Dragačevo et de la région de Sandžak. Ce fut au moment de l'abandon en masse des régions passives et de l'intégration de ces paysans dans l'économie de Čačak et des environs.

Les mélodies de ces chansons et la manière de les chanter sont très diverses. Il y en a de très mélodieuses. Le rythme, la mélodie et le volume tonal de ces chansons indiquent leur grande valeur musicale.

La majorité des chants de bergers, surtout ceux de la montagne Golija, est chantée sur des mélodies presque identiques. Sur une mélodie divers vers nouveaux sont composés.

Une grande partie de ces chants appartient à la manière de chanter des montagnards, la dissonance en est une des caractéristiques avec la petite, la grande seconde et la seconde majorée lors du duo (diaphonia).

Les chants épiques populaires de la région sont chantés avec l'accompagnement du guzla. C'est la manière traditionnelle serbe ancestrale.

Je crois que ce recueil des chants populaires sera une nouvelle contribution à l'étude de notre folklore. C'est aussi un document de plus sur les talents de poète et de chanteur de l'artiste populaire de la région de Čačak (individuel ou collectif). Le chanteur de cette région chante de tout ce qui est fatalement entrelacé avec l'arc éphémère reliant la naissance à la mort de l'homme. Ce chanteur populaire chante sur la vie, sur l'amour, sur la joie, sur la douleur, sur le travail, sur l'héroïsme, sur la mort. Il plaisante et il boit à la santé des présents.

Dragoljub D. Jovašević